

Intersektionella konstruktioner av norskhet i nutida kulturminnes - förvaltning

Wera Grahn

NIKU – The Norwegian Institute for Cultural Heritage Research

wera.grahn@niku.no

Den här studien tar utifrån ett intersektionalitetsperspektiv ett första steg mot att synliggöra, kritiskt granska och fördjupa förståelsen av hur de sociala kategorierna kön, klass, etnicitet och nationalitet är inskrivna och sammanflätade i de offentliga berättelser som skapas inom kulturminnesförvaltningen. Undersökningens huvudsakliga empiriska utgångspunkt är Riksantikvarens fredningar under senare år och den offentliga presentation som dessa ges. I undersökningen görs även nedslag i den kontext som omger fredningarna. Det är väsentligt att analysera detta material inte minst därför att det kan tillföra kunskap och höja medvetandenivån om den konstruktion av identiteter som sker på en strukturell nationell representationsnivå. Här återfinns också en viktig del i förståelsen av de samhällsgemenskapande processer som formar föreställningarna om vad Norge och norskhet är. Studien visar att endast ett mycket smalt skikt av de norska samhällsmedborgarnas kulturarv är representerade i materialet. Det kollektiva minnet över norskhet symboliseras framför allt av den vitnorske välutbildade mannen från samhällets elitskikt, som lämnat efter sig materiella spår som tillskrivs ett kulturminnesvärde värt att bevara. Även män från de lägre samhällsskikten finns i mindre grad representerade bland fredningarna, men oftast då som en stum och anonym grupp. Frånvaron av fredningar som länkas till kvinnors liv och arbete är emellertid det mest påfallande i materialet. Kvinnor förekommer endast i undantagsfall och då i form av den etniska Andra kvinnan som placeras i textens periferi. Kön, klass, etnisk tillhörighet och nationalitet flätas alltså samman i den offentliga berättelsen som bidrar med en viktig pusselbit i bilden av det som är det kulturellt imaginärt norska.

Ämnesord: Kulturminnen, norskhhet, intersektionalitet, genus, genusvetenskap, kjønn.

Inledning och bakgrund

Konstruktionen av norskhhet förefaller att vara ett levande projekt som alltjämt pågår idag inom vissa samhällsarenor i Norge och verkar ge näring åt föreställningen om hur den norska samhällsgemenskapen är konstituerad. Den här artikeln fokuserar på att fördjupa förståelsen av hur identiteter skapas och är djupt inskrivna i de nationalstatskonstruerande berättelser som produceras inom en specifik sfär i den offentliga förvaltningsapparaten, nämligen kulturminnesförvaltningen. Undersökningens huvudsakliga empiriska utgångspunkt är Riksantikvarens fredningar under senare år och den offentliga presentation som dessa ges. Nedslag görs även i den kontext som omger fredningarna. Artikeln visar vilka identiteter som privilegieras och hur dessa är sammansatta av ett fåtal specifika kombinationer av sociala kategorier, medan andra lämnas därhän. Studien synliggör att endast ett mycket smalt skikt av de norska samhällsmedborgarnas kulturarv finns representerat bland det som fredats.

Vilka bilder av Norge och norskhhet skapas i nutidens kulturminnesförvaltning? Och hur bidrar denna process till att synliggöra vissa bestämda liv och subjekt och osynliggöra andra? Kulturminnen¹ skapar explicit gränser för vad som anses vara historiskt viktigt och värdefullt i en nation och implicit vad som faller utanför. Det är en officiell praktik, sprungen ur ett modernt tankesätt med starka sanningsanspråk.² Kulturminnesförvaltningen är en av många aktörer som är med och skapar samhälleliga normer och modeller för vad som räknas och vad som inte gör det (se t ex Smith 2006). Med hjälp av det som väljs ut skapas en sorts officiella instruktionsböcker över vad som är viktigt från "förr i tiden".³

När artefakter eller miljöer fredas genomgår tingen och lokaliteterna en metamorfos och förvandlas från ett vardagligt ting och en miljö bland många andra till kulturminnen respektive kulturmiljöer. I den här processen tilldelas inte bara tingen och platserna en enkel betydelse som är knuten till själva objektet och miljön, utan här tillskrivs även betydelser som överskrider detta och inkluderar mer än vad som omedelbart kan avläsas och avkodas av själva tinget i sig. Genom de val av objekt som görs och vilka berättelser som artikuleras

och knyts till dem, länkas antaganden om bland annat kön, klass, etnicitet och nationalitet.⁴ Här tilldelas med detta en symbolisk innebörd.

Den här symboliska betydelsen kan sägas röra sig mellan tre olika tidsplan: dåtid, nutid och framtid. Det som händer när en kulturminnesstämpel appliceras är att vissa delar av förfluten tid materialiseras i nuet. Dåtid, nutid och framtid blandas här på ett komplext sätt. I denna process förs det förgångna fram till vår egen tidsepok och får en innebörd, en betydelse för dagens människor. Och den här betydelsen är inte något som nödvändigtvis bara uppfattas gälla gången tid, utan kan också få bäring i nuet och framtiden.⁵

Det är väsentligt att analysera kulturminnesförvaltningen inte minst därför att detta kan tillföra kunskap och höja medvetandenivån om den konstruktion av identiteter som sker på en strukturell nationell representationsnivå. Här återfinns också en viktig del i förståelsen av de samhällsgemenskapande processer som formar föreställningarna om vad Norge och norskhet är, men detta har – som det kommer att visa sig – på ett förunderligt sätt stora likheter med representationer i andra länder (se t ex Smith 2006 och Waterton 2009). Fredningar blir alltså visserligen en slags indikatorer för att identifiera de gemensamhetsskapande idealbilderna av den specifika nationen, men detta är också samtidigt något som delas med andra länder.

I den här analysen undersöker jag hur kulturminnen som gemensamhetsskapande idealbilder reflekterar bestämda sociala kategorier (kön, etnicitet, nationalitet och klass), vilka kombinationer av dessa kategorier som privilegieras, och därmed vilken betydelse och vilket värde dessa kategorier tillskrivs för nationsbyggandet. Vidare kommer jag att också att undersöka om kulturminnesförvaltningen är lyhörd för den kamp om makt som existerar mellan olika grupper eller om bevarandet och skapandet av de gemensamhetsskapande idealbilderna blir förbehållna samhällets elitskikt. Artikeln är upplagd på följande sätt: Först kommer jag att presentera de kulturminnen som valts ut för fredning under en längre period och identifiera vilka sociala aktörer som framhävs på en generell nivå, för att sedan i mer detalj systematiskt analysera det senaste årets fredningar i undersökningsperioden. Jag kommer också visa hur sociala konflikter som på olika vis är knutna till kulturminnena hanteras av kulturminnesförvaltningen. Därefter vidgar jag perspektivet och undersöker den vidare kulturminneskontext som omger fredningarna, både den inom- och utom-institutionella. Därpå diskuterar jag fynden och avslutar med några konkluderande kommentarer.⁶

Kulturminnesfältet

När det gäller kulturarvsfältet generellt förefaller just detta vara en produktiv arena för att studera vilka identitetskonstruktioner som tillskrivs officiellt företräde (jfr t ex Grahn 2006). Här ryms ofta djupt rotade och sällan ifrågasatta samhällsgemensamma föreställningar om vad Norge och norskheter är och vilka identiteter som är att föredra. Det här kommer till uttryck i de diskurser och narrativ som är knutna till de praktiker som är rådande inom fältet. Men här finns också outtalade föreställningar om vad som inte hör hit, det som exkluderats och inte ryms i föreställningen om Norge och norskheter.

Fredningarna

Undersökningens huvudsakliga empiriska utgångspunkt är den norska Riksantikverkens fredningar de senaste åren och den offentliga presentation som dessa ges.⁷ Att mer specifikt studera de institutionellt sanktionerade fredningarna (vedtaksfredningar) av minnesmärken och miljöer har god potential att mejsla fram en kondenserad och stilsrad bild av samhällets kollektiva minne. En fredning är det starkaste verktygsmedel som existerar för att skydda kulturminnen. Det är med andra ord det av vårt gemensamma kulturarv som anses vara särskilt värdefullt som fredas. Det är sådant som inte kan undvaras, utan ovillkorligen måste skyddas från hot om förstörelse. Genom att studera dessa fredningar kan en nyckel till förståelse av vad som skapar kärnan i den norska identiteten och samhället nås, men också betydelsen av det som lämnas utanför de officiella aktörernas historiekonstruktion. Vems historia och intressen har privilegierats och vems har inte gjort det i de offentliga representationerna av det som är värt att minnas?

I denna undersökning har fokus riktats mot de privilegierade betydelser som officiellt tillskrivs av myndigheterna, i Stuart Halls mening (1997: 228). Alltså de explicita uttryck som de officiella källor som studerats sammanlagt pekar mot.

Det är framför allt de mer populariserade versionerna av fredningarna som undersökts mellan år 1997 och 2008. Det är alltså elva år av nyare tiders fredningar som analyserats. I första steget går jag igenom alla fredningar på ett allmänt plan för att identifiera aktörerna och vilka kombinationer av sociala kategorier som de tillskrivits – men utan att i detalj undersöka alla språkliga

vändningar – för att i nästa steg djupstudera det senaste årets fredningar för undersökningsperioden (år 2008). Alla fredningar kan läsas på Riksantikvarens hemsida. De är intressanta eftersom de är lättillgängliga och i regel torde vara det första som möter en bredare publik. Fredningarna blir med detta aktiva skapare av den kulturellt imaginära föreställningen om vad som är minnesvärt och även vems minnen som är mest värdefulla. Fredningstexterna förmedlar dock sällan en full förståelse för varför något fredats, varför jag också gått tillbaka till de mer omfattande beslutsdokument (vedtaksdokument) som tillhör respektive fredning – ofta i form av inskannade originaldokument med grundantagandena för själva fredningen.

Den kulturminnesmärkte arbetaren

En ingång för att synliggöra människorna och de sociala sammanhang som sammanflätas med fredningarna skulle kunna vara att undersöka vilken typ av arbetsplatser som fredats och vilka yrkeskategorier som lyfts fram där. Men när det gäller arbetsplatser finner jag vid en första genomgång inte någon arbetsplats som explicit fredats på grund av att någon specifik social kategori arbetat där. Detta blir särskilt tydligt om man letar efter kvinnoarbetsplatser. Förmodligen torde det gå att finna sådana bland fredningarna, för dem som har den norska industrihistorien så klar för sig att enbart namnet på en plats ringar in detta. För dem som inte har denna kunskap försvinner de potentiella kvinnliga arbetsplatserna från kulturminneskartan. Gissningar kan i bästa fall fylla i luckorna, som att det förmodligen arbetade kvinnor i Engene gamla dynamitfabrik som fredats år 2007, liksom det gjort på andra dynamitfabriker i Norden (Ferenius et al 1999). Men ingenting antyds i texten om att det skulle ha varit så och det verkar inte ha varit en bärande anledning till att fabriken fredats. Detta blir problematiskt eftersom det som inte sägs rakt ut tenderar att tolkas utifrån de mallar som redan formats av tidigare privilegierade narrativ (se t ex Adolfsson 1987; Porter 1988, 1996; Losnedahl 1993). Det är sammantaget könsneutralt beskrivna platser som ringats in som kulturminnesvärda, men ofta sådana som implicit förknippas med traditionellt manliga yrkesgrupper.

När jag går igenom fredningarna en gång till tror jag mig emellertid finna ett tydligt exempel på kvinnodominerad arbetsplats i en av de fredningar som gjordes under 2007. Det är Haldens sjukhus som blivit temporärt fredat. Vårdsektorn inklusive sjukhus har och är fortsatt kvinnodominerade arbetsplatser, men när jag läser texten förstår jag snart att detta inte har något som

helst med fredningen att göra. Sjukhuset har värnats för att det är ett av de mest karaktäristiska och bäst bevarade exempel på sjukhuskonstruktion och välfärdssamhällets framväxt som står att finna i Norge. Det är vidare en man som i texten explicit får spela huvudperson, arkitekten som blivit namngiven med sitt fullständiga namn. Mannens namn utgör till och med en egen rubrik på den mer lättillgängliga delen av hemsidan som berättar om fredningen. Mannens yrkesmässiga livsgärning synliggörs och han framhålls både som auktoritet på området och aktiv debattör. Hans byggnad anges bära stora arkitektoniska kvaliteter. Inte heller denna fredning har alltså formats till ett exempel på en kvinnodominerad arbetsplats, utan som prov på förmågan hos och framgången för en manlig arkitekt med auktoritet. Diskursivt framträder den norske framgångsrike manlige arkitekten som ensam synliggjord aktör. Den vitnorske⁸ mannen med anseende och pondus lyfts fram.

En räkna av arbetsplatser som implicit kan länkas till traditionellt manliga sfärer återfinns när jag studerar fredningarna närmare, t ex när det gäller stationshus. År 2002 fredades inte mindre än tolv stycken. Andra arbetsplatser med liknande anknytning är bl a kraftstationer, polisstationer och försvarets kulturminnen. På alla dessa arbetsplatser har det funnits många olika yrkesgrupper samlade, från hög till låg. I regel har inte heller här någon av yrkesgrupperna utpekats och lyfts fram särskilt i de skrivningar som gjorts – förutom arkitekterna, en yrkesgrupp som jag återkommer till senare. Vare sig stinsar, kaptener, polisbefäl eller generaler förekommer i texterna och inte heller arbetare. Även om arbetsplatserna är traditionellt maskulint kodade har ändå en hög grad av anonymitet varit rådande.

Jag tror mig emellertid upptäcka ett undantag från denna retorik i en fredning som tilldrar sig uppmärksamhet redan i själva namngivningen av fredningen: *Fredning av Aalesund Arbeiderforening*. Byggnaden går under namnet "Arbeideren" i folkmun, berättar texten. Här förefaller det finnas en fredning där Arbetaren med stort A har potential att framträda tydligt. Lokalen fredades 1997. Emellertid finns det ingenting i den text som ackompanjerar fredningen som fördjupar kunskapen kring vilka arbetare det var som hade sin hemvist där och inte heller något som antyder något om könstillhörighet. Jag letar på nätet, men det är svårt att finna någon information om denna arbetarförening. Till slut finner jag en artikel skriven i en lokaltidskrift för Ålesunds Rotaryförening och nu blir bilden av arbetaren plötsligt tydligare. Det är inte vilka arbetarmedlemmar som helst som befolkat denna byggnad, utan: "... foreningen hadde medlemmer som var sentralt plassert i ledende stillinger: akademikere,

embedsmenn, ledende personer innen kommunalforvaltningen og ”byens spidser i forretnings-verdenen” (Lømo 2003). Föreningen bildades enligt artikel-författaren av högerkrafter för att neutralisera de mer radikala vänsterinslagen i fackföreningsrörelsen. Detta förklarar också den ståtliga, för att inte säga pampiga byggnaden. Den är imponerande stor och rikt utsmyckad med pelare och bl a en relief av fartyg i form av vikingaskepp och en fyr på frontfasaden. Huset användes redan tidigt för att utöva olika kulturverksamheter i, som t ex teater, konserter, utställningar och uppläsningar. Med detta står det också klart att arbetaren ifråga i detta fall företrädde av en högborgerlig överklass. De yrkesgrupper som omnämns ovan torde vidare ha varit exklusivt maskulint kodade även i Norge. I Sverige hade kvinnor vid 1900-talets början vare sig självklart tillträde till akademien, statliga ämbeten eller ledande ställningar inom kommunalförvaltningen och hade sällan ledande ställningar inom näringslivet.

Arbetaren visar sig alltså vid närmare betraktande inte vara det som vi vare sig idag eller tidigare vanligen räknar in under denna kategori. Istället är det de vita manschetternas män som träder fram som företrädare för de mer väl-situerade arbetsgrupperna i samhället. Även artikelförfattaren i Rotary-bladet förundras över namnvalet och avslutar texten med följande rader: ”En kan undres over Aalesunds Arbeiderforenings sentrale rolle, og i enda sterkere grad over navnet, når de sentrale medlemmene var høyrefolk.” (Lømo 2003). Ingenting som avslöjar någonting om detta framkommer emellertid i den text som länkas till fredningen på Riksantikvarens hemsida. Här går kön, klass och politiska preferenser hand i hand och förenas i en samling konservativa högersympatiserande män i ledande samhällsposition, som retoriskt övertagit arbetarklassens bokstavliga signum.

Jag går tillbaka till texten på Riksantikvarens hemsida och läser den en gång till. I texten finns två namngivna personer. Det är de två manliga arkitekter som tecknade byggnaden. Diskursivt länkas texten vidare samman med andra byggnader i staden som också ritats av dessa arkitekter: nämligen *Norges bank* och *Kongensgate 1*. Det andas rikedom, glans och högre stånd. Texten avslutas med att ”Arbeidern” är en av Norges ”fineste offentlige festlokaler” med interiör i jugendstil. Kanske borde kodord, som namnen på arkitekterna, markanta byggnader, finaste festlokal m m genast ha gett signaler som med självklarhet placerat ”Arbeidern” i Aalesund som en omskrivning för den kultiverade skrivbordsarbetaren vid motsatta polen på en traditionell klasskala.

Visserligen skulle ovanstående mönster kunna vara en ren tillfällighet, till följd av en alltför ytlig genomgång, men det förefaller utifrån ovanstående ge-

nomgång ändå existera en klassmässig snedvridning med maskulina förtecken som huggs in i minnet om den norska nationen. Klass, kön och nation utgör pusselbitar som växer samman till föreställningen om den norska gemenskapen (jfr Anderson 1991). Denna föreställda gemenskap verkar alltså i hög grad vara sammansatt av en elit av etniskt norska män från de övre samhällsskikten som är innehavare av ett arbete.

Den kulturminnesmärkta människan

För att komma bort från det slumpartade och ytliga, bestämmer jag mig att gå igenom fredningarna mer systematiskt och börjar med år 2008 – som var den senaste tillgängliggjorda fredningen vid tidpunkten för undersökningen – för att försöka få syn på detaljerna i hur representationer av den/de människor som lyfts fram i relation till fredningarna är konstruerade. Att just de senaste fredningarna valts ut är inte en tillfällighet, utan ett medvetet val. Här kan man tänka sig att chanserna kan vara större för att urvalet speglar något mer av de akademiska och samhälleliga diskussioner kring genus och etnicitet som förevarit. Att en medvetenhet om skevheten i den kulturminnesvärda utsorteringsprocessen inte existerat i begynnelsen av områdets tillblivelse är inte särskilt anmärkningsvärt. Det är det däremot om det fortfarande förekommer idag. Det gör att ett årtal i nära nutid blir extra viktigt att undersöka.

Den senaste fredningen på Riksantikwarens hemsida är från juli 2008 och det är Halléngården i Oslo. Det är en butiklokal som sägs vara tidstypisk. Redan i den festilade ingressen på hemsidan blir det tydligt att denna fredning är personanknuten. I denna text är det arkitekten återigen som får framträda och det arkitektoniska värdet som poängteras. Genom att klicka vidare till själva fredningsbeslutet synliggörs ytterligare män, först en manlig konstnär som utfört en väggmålning, två tidigare ägare vars efternamn verkar ha gett gården sitt namn och den nuvarande ägaren.

Även nästa fredning på listan Villa Stenersen följer samma mönster. Det är arkitektens namn och gärning som först och främst lyfts fram i ingressen på hemsidan. Redan i denna första lättillgängliga text som möter läsaren framhålls även den man som fått namnge byggnaden. Vi får inte bara reda på mannens namn utan även hans yrke och till synes kostbara intresse. Han var finansman och därtill konstsamlare. Han sänkte huset till staten med en önskan om att det skulle användas antingen som representationsbostad eller bostad åt statsministern. Så blev det inte, utan en mötesplats för arkitektur, design och kultur skapades istället. I beslutsdokumentet adderas attributet internationellt ori-

enterad om arkitekten, som därtill var en av sin tids främsta yrkesutövare och byggnaden omnämns som ett av de viktigaste bidragen till den internationella modernistiska stilen i Norge på 1930-talet. Här binds maskulinitet samman med god estetisk smak, framstående yrkesmän, nationalitet, internationell orientering, rikedom, konst, politisk elit och samlingspunkt för högtstående estetisk formgivning.

Nästa fredning på listan är Villa Midtås. Även här kännetecknas de representationer av människor som görs i texten av kombinationen maskulinitet, arkitektyrket och framgångsrik yrkesman. Redan i ingressen betonas det att byggnaden är en av arkitektens mest centrala verk, tätt följt av uppgiften att det ägts av en av Norges mest markanta skeppsredare. Vidare sammanbinds den maskulinitet som presenteras explicit med norsk överklass. Här blir det också tydligt att det är huvudmonumenten inom norsk arkitektur som valts ut. I det formella beslutsdokumentet beskrivs arkitekten som noggrann och exakt planläggare och beställaren som en av Norges mest betydande och kreativa affärsmäns, som pionjär, och en av de viktigaste kunderna till arkitekten. Maskulinitet, nationalitet, yrkesframgång, noggrannhet, kreativitet och överklass flätas alltså ihop i narrativet som omgärdar denna fredning.

Följande fredning på listan är Munkebakken som har ritats av samme manlige arkitekt som förra exemplet, som beskrivs med tillägget att han var en av sin tids mest betydelsefulla och produktiva arkitekter. Huset är ett exempel på statusbyggnad från högkonjunkturen runt första världskriget. Här får läsaren däremot inte veta något om tidigare ägare, utan här lyfts arkitekten ensam fram och hans formgivning hyllas ytterligare. Exempelen förstärker varandra, särskilt när det gäller att upphöja arkitekten och hans gärningar.

Efter detta följer en ansamling av 40 broar som fredats på en gång. Här finns inga namngivna konstruktörer, beställare eller brukare. Texten är mycket sakligt författad och inslaget av värdeladdade uttryck är minimalt. Broarna står som representanter för den historiska utvecklingen av nationens vägnät. Detta är samtidigt implicit ett synliggörande av den manliga ingenjörskonsten. Tidigare forskning har visat både att ingenjörsyrket länge var förbehållet män, kvinnor hade länge inte tillträde till sådana utbildningar och denna yrkesgrupp har utgjort en central del i det som länkats till konstruktionen av maskulinitet (se t ex Berner 1996; Ek-Nilsson 1999). Indirekt vidareförs alltså konstruktionen av maskulinitet i kombination med tekniska byggnadsverk och historisk utveckling, om än i anonymiserad form. I takt med att den direkta överklassanknytningen försvagas tycks också personanknutna narrationer avta.

Nästa fredning är Fredensborgsveien 5 i Oslo som uppges vara en sällsynt representant för 1700- och 1800-talets förstadsbebyggelse och arbetarbebyggelse. Vilka som arbetat och bott just detta hus redogörs det inte specifikt för i texten, men däremot synliggörs en räckta hantverkare som bott och verkat i området generellt. Dessa invånare verkar av texten att döma att ha varit uteslutande manliga hantverkare. Inga yrken lyfts fram som kvinnor traditionellt innehaft och som möjligen också kan ha funnits i området, som t ex sömmerskor, modister, mejerskor, tvätterskor eller bagerskor för att nämna några (Wikander 1991). Den typ av byggnad som beskrivs liknar vidare hantverksgårdar, där bostad och verkstad låg intill varandra. Där levde och arbetade i regel inte bara männen utan även kvinnor och barn. Alla i familjen var ofta engagerade i verksamheten. Här synliggörs dock inte något sådant samband. Här formas istället diskursivt traditionellt maskulint kodade yrkesgrupper som snickare, vapensmeder, hantverkare med anknytning till det militära, representanter för dåtidens begravningsentreprenörer, stenhuggare och likkisttillverkare. Ingen är namngiven. Här träder alltså den socialt kontextlöse och anonyma manlige arbetaren fram i en värld utan kvinnor. Här blir det ännu tydligare än i föregående exempel att klass och representationsform sammanfaller. Ju högre samhällsklass, desto mer utvecklade personrelaterade narrativ. Ju lägre samhällsklass, desto större anonymitet.

Hvedingsveita 8 i Trondheim är ytterligare ett exempel på hantverksbostad från samma tidsperiod, men här poängteras att bostad och verkstad var placerade nära tillsammans. I verkstaden berättas att hantverkare som målare och snickare – traditionellt manliga yrken – var verksamma. Inget antyds heller i denna kontext om att någon annan än dessa implicit beskrivna män skulle ha bott i bostadsdelen. Den beskrivs kort och gott som bostad. Om man går vidare till skrivningen i själva beslutsdokumentet blir däremot en av de hantverkare som bott där inte längre anonym, utan får både för och efternamn förutom yrkestitel. Men detta är ett undantag. Generellt tycks maskuliniteten emellertid konstrueras isolerad från allt som överhuvudtaget skulle kunna inkludera femininitet.

Denna fredning följs av Øvre Bakklandet 33 i Trondheim. Detta är ett arkitektoniskt och kulturhistoriskt viktigt exempel på byggnadsskick. Olika former av hantverksnäringsverk har bedrivits här från mitten av 1800-talet fram till 1970-talet och även denna byggnad har bostaden nära integrerad. Ett antal exempel på yrken ges, varav tre exempel faktiskt skulle ha kunnat ha haft kvinnor som näringsidkare, även om texten inte nämner detta. Det är

när huset brukades som mjölkbutik, hattmakeri och tvätteri (Wikander 1991, Sommestad 1992). Men här räknas framför allt upp en rad traditionellt manligt länkade yrken. Den eventuella kopplingen till kvinnors arbete görs aldrig explicit, varför detta lätt försvinner – inte minst i ljuset av den kraftfulla exponering av manliga yrkesutövare som verkar vara rådande i de tidigare undersökta texterna. Hantverkare och arbetare konstrueras alltså maskulint. I den utförligare beslutstexten blir närvaron av män allt tydligare och här namnges hattmakaren, som inte visar sig vara en kvinna, utan en man. Däremot namnges inte de som arbetade i mejeriet eller tvätteriet. Här blir det också påtagligt att kombinationen hög samhällsklass och maskulinitet privilegieras diskursivt. Därtill namnges också flera gången en adlig, manlig general som var förespråkare av en strängt reglerade stadsbild, som står i kontrast till den här fredade stadsdelen. Han blir alltså inte ett exempel på det som fredats, utan på motsatsen, men blir trots detta en av de få som namnges i texten. I detta dokument omnämns också de två män som byggt det fredade huset på 1800-talet. Maskulinitet kopplas alltså ihop med fullständig namngivning, byggnadskonstruktion och sträng reglering. Den värld som verkar vara värd att minnas förefaller återigen att sakna kvinnor.

Nästa plats på fredningslistan är hela området kring Bankplassen som föreslås bli fredat. Platsen är tillbyggd och här finns både en äldre och en nyare arkitektur. En namngiven manlig arkitekt som stått för den senare tillbyggnaden lyfts fram tidigt i den lättillgängliga texten på hemsidan, för att efterföljas av ett synliggörande av även den tidigare arkitekten. Fredningen är explicit knuten till arkitekterna och deras gärningar på ett personanknutet sätt. Texten berättar att de båda stilarna framhäver varandra på ett vällyckat sätt. Detta är enligt texten ett mycket viktigt arkitektoniskt, arkitekturhistoriskt och kulturhistoriskt exempel värt att minnas. I beslutsdokumentet upphöjs särskilt den yngre arkitekten med ord som "vår tids mest kjente" och "høyest prisbelønte norske arkitekt". Än en gång paras konstruktionen av maskulinitet ihop med vällyckade, prisbelönte, välkända högutbildade vitnorska män som lämnat betydande materiella spår efter sig i den sociala världen. Till minnet av de redan väl ihågkomna adderas ytterligare minnesvärt stoff.

Nästa fredning på listan för 2008 är Skansen brandstation i Bergen. Denna är liksom broarna ovan exempel på ett tekniskt-industriellt kulturminne. Själva ämnesområdet har varit och är fortfarande maskulint kodat. Ännu är det så gott som uteslutande män som jobbar inom denna sfär, även om kvinnliga deltidsbrandmän börjat komma i Sverige. I norsk kontext har jag inte funnit

några liknande exempel vid sökning på webben. Inga namngivna brandmän förekommer emellertid i texten. Det är det kulturhistoriska och arkitektoniska som betonas här. Den enda person som är namngiven är arkitekten, precis som i andra sammanhang. Här berättas emellertid inte något om hans personalia eller yrkesmässiga ställning till skillnad från de narrativ som omgärdar de tidigare nämnda yrkesföreträdarna. De positivt laddade adjektiven är inte heller lika vanligt förekommande och värdet i anläggningen verkar främst ligga i att den är komplett. Hela tonen både i texten på hemsidan och i fredningsbeslutet förefaller vara mer sakligt hållen än någon av de tidigare genomgångna texterna, förutom broarna. Explicit konstruktion av maskulinitet i form av arkitekten upprepas återigen och implicit förstärks konstruktionen av maskulinitet generellt sett genom att valet av sfär återigen fallit på en som är manligt kodad. Den tekniska och industrihistoriska arkitekturen förefaller alltså inte att förlänas lika positivt laddade omdömen som den som knutits till andra typer av byggnader.

Utifrån ovanstående genomgång blir det påfallande att den kulturminnesmärkta människan är en man och en välbärgad och välutbildad sådan därtill. Till och med den manlige arbetaren får röst genom konservativt välbärgade manliga sammanslutningar, men förblir själv tämligen stum och anonym. Det här är alltså dessutom en värld som förefaller vara dränerad på allt som har med kvinnor och kvinnligt liv att göra.

Den etniskt Andra kvinnan

Men det finns ett undantag som i viss mån skiljer sig från ovanstående genomgång och det är den sista fredning för 2008 som listats vid tidpunkten för undersökningen. Den gäller Gressåmoen fjällgård och skjutsstation. På flera olika plan skiljer sig narrativet i denna fredning från de tidigare, inte minst för att det i den etniskt vitnorska berättelsen uppstår en sprickbildning i och med att samerna kommer in i bilden.

Fredningen symboliserar nämligen enligt den kortare populärt hållna texten på hemsidan kontakten mellan samer och bosättare. Här tas också upp att ett platsnamn längre österut från fredningen tyder på att det varit samisk bosättning här. Det är emellertid inte det som är i fokus i denna text, utan det faktum att det varit en vitnorsk skjutsstation och fjällgård.

Endast två meningar – eller femton procent av texten – rör det samiska. Resten ringar in ett vitnorskt territorium. Här finns den förste namngivna vitnorska mannen som bedrev skjutsstation upplyft. Här tas fredningarna av

dessa byggnader upp först, sedan kommer det anonymiserade samiska in och här kan noteras att det är små men betydelsebärande ord som skiljer beskrivningarna av det samiska respektive det vitnorska åt. Förutom att det vitnorska markeras först, finns i första meningen med samisk hänvisning ett litet skillnadsskapande bindeord som "*dessutan*", som används när något som läggs till, som addition. Additionens eller tilläggets historia är en känd exkluderande praktik, som t ex tidigare tillämpats i utställningar inom museiområdet för att lägga till en liten isolerad del om kvinnors liv och arbete i en i övrigt maskulint kodad utställningskontext, men som samtidigt lyft bort kvinnors historia från normalhistorien till en historisk bisats (Hirdman 1993, jfr även Grahn 2004, 2006, 2007). Samma mönster tycks alltså upprepas här när det gäller "de etniska Andra".

Den andra meningen där det samiska kommer in sker i sista meningen i stycket som har rubriken "Kveilestue fra 1600-talet". Här omnämns samerna eftersom ett ålderdomligt platsnamn längre österut om stugan antyder att det varit ett samiskt bosättningsställe där. Samernas diskursiva funktion i detta sammanhang kan tolkas på lite olika sätt. Samerna har ingenting med fredningen i egentlig mening att göra. Dels ligger platsen med det samiska namnet utanför det område som fredats och dels ges stugan som fredats i det här sammanhanget inte någon explicit koppling till det samiska. Men ett sätt att förstå samernas funktion i texten är att de tagits med för att de fungerar som ett alibi. Området tillhör nämligen det sydsamiska territoriet och har befolkats av samer sedan lång tid tillbaka och här finns många samiska kulturminnen.⁹ Genom att omnämna samerna visar Riksantikvaren en potentiell medvetenhet om områdets samiska historia trots att det inte är detta, utan de vitnorska elementen, som är i centrum för fredningen. Ett annat sätt att förstå samernas funktion i texten är som exempel på något annat, något som skiljer sig från det vitnorska och som ligger bortanför gränsen för det som behöver skydd. Samerna kommer därmed att fungera som de "Andra", en motsats till det som ligger innanför fredningsgränsens territorium (jfr Irigaray 1974), det vill säga en motpol till det vitnorska.

Det vitnorska centrat säkerställs i texten genom att flera genealogiska berättelser markerar territorium som norskt. Detta sker genom en retorik som kanske inte i förstone är uppenbar. Men det sker genom en naturalisering av den raststuga som anges ha legat här. Den görs med andra ord självklar och naturlig, genom att den beskrivs som ett naturligt stoppställe som låg halvvägs över fjället. Den låg naturligtvis på halva vägen för dem som passerade fjället

från ena sidan till en andra, men däremot inte självklart för dem som levde på fjället – som samerna.

När man går vidare och läser i själva beslutsdokumentet blir historien delvis nyanserad, även om samma förgivet tagna föreställning om raststugan som naturlig mittpunkt finns kvar. Men här berättas också på ett annat ställe i texten att detta är ett gammalt sydsamiskt område, som brukats av samerna betydligt längre tillbaka i tiden än det första angivna belägg för raststugans existens. I texten berättas nämligen att samerna varit närvarande här sedan 1500-talet och troligen även längre tillbaka. Detta innebär för det första att det inte bara var längre österut som samerna funnits närvarande, som angetts tidigare, utan faktiskt även i det området som just fredats. För det andra innebär det att stugan inte självklart kan placeras på halva vägen. För de samer som levde här var stugan troligen snarare placerad mitt i eller i närheten av deras territorium.

Detta tydliggör att berättelsen, trots att det verkar ha funnits en vilja att inkludera det samiska i narrativet – vilket jag återkommer till längre ner – i grunden är utformad utifrån en vitnorsk utsiktspunkt. Det här tydliggör vikten av att medvetandegöra och tydliggöra sin situering¹⁰ när historia skrivs. Det här är sannolikt ett resultat av omedvetna processer, men uttrycker inte desto mindre en del av en allmänt rådande och skev, bild av det förflutnas aktörer. En förskjutning av betydelse har också byggts in i den längre beslutstexten som kan vara svår att upptäcka i förstone. Där har styckena om samerna retoriskt skilts åt som två separata delar. Samerna inkluderas i stycket med raststugan, även om de då geografiskt placeras utanför området. Men de återkommer inte i texten förrän en hel textsida senare, men då placeras de plötsligt inom området. Emellan textstyckena utbreder sig ett narrativ där den vitnorska kolonialiseringssprocessen är beskriven med den förste nybyggaren namngiven. Marken beskrivs som "statsallmenningen", d v s vitnorsk. Den vitnorske mannen fick vidare "byggselbrev" och "kongeskjøte" – vitnorska lagliga skrivna dokument – och territoriet ritas alltså in som allmännorskt, ett statligt nationellt ingenmansland som tas i rättmätig besittning, vilket kan beläggas med både skriftliga rättsligt giltiga dokument och kartor.

Spelplanen som lagts till grund är alltså i sin utgångspunkt vitnorsk. Det är spelreglerna för detta som getts artikulation. Sedan berättas visserligen att det också finns en samisk spelplan. Men det är i grunden inte den som gäller. Det samiska blir något som en årtals- och regleringsfylld vitnorsk kolonialiseringssprocess kan spegla sig i, som en motsats, som något exotiskt som inte riktigt hör till men finns i utkanten.

Men trots att retoriken som grundpremiss alltså utgår från ett vitnorskt perspektiv, verkar det ändå ha funnits en vilja att inkludera samernas historia i narrativet. Berättelser om samers liv kommer in i det officiella beslutsdokumentet på fler ställen än de jag ovan relaterat. I slutet på sidan 9 kommer nämligen en samisk kvinna, Malena Thorkelsen (1872–1954) in i bilden och hon får både för- och efternamn. Hon var änka med tio barn och hade ett av sina huvudvisten sydost om Gressåmoen.

I texten ges också information om denna plats, men det är framför allt två saker jag vill peka på som är problematiska. För det första händer det klassiska, som av någon anledning nästan bara verkar hända med kvinnor och det är att den samiska kvinnan en bit in i stycket plötsligt tappar sitt efternamn och tillskrivs ett mer intimiserat tilltal med enbart förnamn. Det här händer inga av de män som omnämns i denna text eller i någon av de tidigare undersökta texterna. Tidigare forskning har visat att detta förfaringssätt inte är en slump, utan ett systematiskt återkommande nedvärderande mönster i tilltalssätt som framför allt appliceras på just kvinnor, och ibland män som tillhör de lägre samhällsskikten eller har annan etnisk bakgrund än den dominerande befolkningen (se t ex Grahn 2006). Män och särskilt om de kommer från de högre samhällsklasserna får däremot i regel både för- och efternamn, titel, levnads-teckning, och tilldelas olika positivt laddade omdömen, vilket också sker i denna text och de andra texterna som behandlats ovan. Det här blir ju särskilt tydligt i och med att detta är den enda kvinna som överhuvudtaget omnämns i de fredningar jag gått igenom för 2008 och verkar för övrigt vara en av ett fåtal i hela materialet.

För det andra inkluderas inte den plats som hon bebott i fredningen. Den ligger strax utanför den fredade gränsen och hamnar alltså på fel sida. Texten ger inga kommentarer till varför inte även detta fredades, här kan man bara spekulera. Kanske var det så att huvuddelen av de element av boplatsen som finns kvar är äldre än hundra år och därmed automatiskt fredade. Det nämns ingenting om detta i texten, men det är inte givet att allt faller under hundraårsgränsen, vilket är den nationellt norska skiljelinje som är fastställd för automatisk fredning av samiska kulturminnen. I vart fall gäller inte detta en av de i fredningstexten omnämnda byggnader som kvinnan lät uppföra 1937, vilket innebär att den bara är drygt 70 år. Det gäller inte heller de senare byggnader som Sameskolan – som använder boplatsen idag – låtit uppföra. Kanske kan det vara så att representanter för samerna inte velat ha platsen fredad för att detta möjligen skulle kunna inskränka deras bruk av

platsen. Men om det är så får läsaren inte heller veta, för ingenting om detta nämns i texten.

Även om en god vilja tycks ha funnits med en önskan att integrera samernas historia i den stora historien, så blir den här berättelsen ändå ett tilläggs historia, som framför allt visas upp vid sidan av – i beslutsdokumentet – och inte i den mer publikt hållna texten på Riksantikvarens hemsida.

Kulturminneskontexten

Men är det här mönstret en slump som bara gäller just de här fredningarna eller är det del av ett större sammanhang? Det här kan belysas genom några nedslag i den kontext som omger fredningarna, både den inom-institutionella och i relation till andra officiella aktörer i denna sfär.

De allra flesta offentliga dokument som styr norsk kulturminnesförvaltning är språkligt mycket neutralt hållna. Här och där förekommer det ordet ”mennesker”, som implicit oftast visar sig vara vitnorska män. Sällan fokuseras tydligt andra sociala eller etniska kategorier, men om det undantagsvis ändå görs handlar det oftast om att i en kort mening antyda att t ex urfolks och nationella minoriteters kulturarv inte uppmärksammas tillräckligt inom fältet – alltså etniska kategorier – men det finns även några få försök till ytterligare problematisering utifrån sociala kriterier. En av ett fåtal skrivningar där det förfaller ha funnits en explicit medvetenhet om att t ex kvinnors historia är svagt representerad är Stortingsmelding nr. 39 (1986–1987). Den är från 1988 och enligt den avsattes en summa pengar (en miljon) för att främja aktiviteter och insatser som beaktar kvinnors liv och historia. Ett seminarium på detta tema hölls samma år och från detta möte sammanställdes en skriftlig rapport (Riksantikvaren 1988). Vad som mer i detalj gjorts efter detta är oklart. Inga senare publikationer eller officiella dokument med detta tema har återfunnits. Inte heller verkar några nya summor ha budgeterats för att främja detta ändamål.

Det här kan vara intressant att jämföra med skrivningar som lyft fram andra satsningsområden inom kulturminnesfältet. Det maritima området är ett som kan fungera som jämförelseobjekt. Precis som när det gäller ovan nämnda Stortingsmelding där inriktningen på kvinnors liv och historia lyftes fram, så är även fartyg ett område som getts speciell omsorg i statliga skrivningar (t ex NOU 2002:1. St.meld. nr. 16). Att detta område är ett som bär starka maskulina konnotationer markeras inte särskilt i texten, men här har

män under århundraden dominerat, på däck såväl som i ledande ställningar på bryggan (se t ex Kaijser 2005; Waitt & Hartig 2005: 409).

Detta område är liksom kvinnors liv och arbete ett förhållandevis nytt område som länge varit eftersatt och osynliggjort (Berkaak 1992). Det handlar också om tidsmässigt relativt samtida händelser. Båda områdena har alltså haft en undanskymd tillvaro, men har lyfts fram som område för prioritering i var sina Stortingsmeldingar. När det gäller vad som sedan hänt inom respektive område slutar emellertid likheterna här.

När vi ser till det maritima kulturarvet verkar en hel apparat för kulturminnesbevarande ha satts i verket som lett till både uppmärksamhet, pengatillskott (under loppet av några få år 270 miljoner) och fredningar. Förslaget har relativt snabbt omsatts i planer som sedan övergått i konkreta handlingar. Riktlinjer och föreskrifter har skrivits och inte minst har pengar tillförts. En specifik månad har vidare utsetts då temat getts särskild uppmärksamhet och om allt detta kan dessutom läsas en sammanfattande artikel på webben (Miljøverndepartementet 2008). En välsmord mekanism för kulturminnesförvaltning verkar med andra ord ha rullat igång. Men det system som satts i gång är inte enbart en apparat för kulturminnesbevarande och förvaltning. Samtidigt fungerar det faktiskt också som ett system för kulturminnesproduktion.¹¹ Objekten och miljöerna tas inte bara om hand och bevaras i denna kontext, utan skapas också inom densamma som kulturminnen.

Denna apparat för kulturminnesproduktion och bevarande förefaller där emot så gott som helt ha saknats när det gäller området kvinnors liv och arbete. Sannolikt har även pengar genom åren delats ut till ändamål som skulle kunna föras in under denna kategori, men en viktig skillnad är att detta inte synliggjorts. Ingen tycks ha gjort sig besväret att göra en sammanställning, räkna ihop summan, utse en månad till temat kvinnors liv och historia, skriva en artikel, som arkiverats och tillgängliggjorts på webben. Det är med andra ord något som av oklara anledningar inte förefaller ha ansetts vara lika viktigt att prioritera och berätta om.

Om vi förflyttar blicken till de riktlinjer och framtida kunskapsbehov som området själv anser sig ha, blir utfallet ännu mer nedslående när det gäller kvinnors liv och arbete, för detta är en icke-fråga. Men här finns antydningar till ljuspunkter i form av en explicit artikulation av kulturminnesförvaltningens starka anknytning till det nationellt norska och här identifieras också ett behov av att få en översikt över och en kartläggning av minoritetsgruppers och invandrares kulturminnen (Riksantikvaren 2004).

Visserligen finns alltså ingen genusmedvetenhet närvarande, men här börjar ändå Norges kulturminnessfär att i tanken befolkas av andra grupper än en etniskt vitnorsk befolkning. Men detta medför samtidigt komplikationer. För parallellt med att andra etniska grupper ges artikulation, formas de och deras kulturarv simultant till något som är annorlunda. Detta görs genom att diskursivt ge dem beteckningar som minoriteter och invandrare, det vill säga att etniskt skilja dem från det vitnorska. "De etniska andras" kulturminnen skapas i texterna inte till något som självklart ingår i den norska kulturminnesförvaltningen, utan till något som är annorlunda och de markeras och skiljs ut från de "normala" kulturminnena, det vill säga de som formats som vitnorska. De blir därmed aldrig en del av det nationellt norska, utan ett kulturarv som förvisso finns i Norge men som inte desto mindre formats till utanförliggande entiteter. "De andras" kulturminnen placeras alltså i en grupp för sig, och hamnar därmed diskursivt och imaginärt med detta också utanför det norska. Som en underström tycks ett vi-och-dom-tänkande finnas närvarande.

Begreppet representativitet, som finns presenterat i nämnda kunskapsöversikt, – ett begrepp som i svensk kontext bl a relaterats till diskussionen om kulturarvets demokratiska funktion¹² – knyts i detta sammanhang aldrig explicit till frågor om vilka sociala gruppers intressen och kulturarv som representeras. Det förefaller i denna skrivning vara ett oklart begrepp som det råder en osäkerhet om vad det egentligen står för i kulturminnessammanhang.

I ett annat något senare dokument, Riksantikvarens Vernestrategi (Riksantikvaren 2005), finns däremot representativitetsbegreppet behandlat lite närmare. Här tas dels en objektsnära nivå av begreppet upp och dels en överordnad betydelse. I det första fallet handlar det om att tillgodose att ett visst antal objektstyper finns representerade. Men i den sistnämnda skrivningen knyts texten till talet om vikten av att bredda urvalet av kulturminnen till fler sociala och etniska grupper, men inte explicit i betydelse av kulturarvets demokratiska funktion. Här liksom tidigare är frånvaron av genusproblematisering påtaglig, även om klass- och etnicitetsaspekter verkar ha fått fäste.

Ett liknande mönster speglas även i en rapport som är utgiven av Norges forskningsråd i syfte att kartlägga kunskapsbehovet inom kulturminnessektorn som är skriven samma år som Riksantikvarens tidigare nämnda rapport (NFR 2004). Begreppet representativitet förekommer dock överhuvudtaget inte i denna text och inte heller demokratibegreppet. Däremot har talet om mångfald applicerats och här understryks bland annat behovet och vikten av att beakta kulturell diversitet och att integrera samers, de nationella minoriteternas

och nya etniska gruppers kulturarv. Men här, liksom i Riksantikvarens text, finns ingen antydning till genusproblematisering av något slag. Även i detta sammanhang kan detta sägas vara en icke-fråga.

Emellertid verkar en förändring ha inträffat under de senaste åren för i den NFR-utlysning av forskningsmedel till kulturminnesfältet som gjordes under 2008 finns en genusaspekt med. I utlysningstexten till Miljø 2015 återfinns ordet "kjønn" på sidan 18 (NFR 2008). Men det är inte i egenskap av del i huvudperspektiven, i de ämnesmässiga eller strategiska delmålen eller något annat ledande mål. Begreppet "kjønn" finns nämnt en enda gång i den 28 sidor långa dokumentet, som en bland många underfrågor som vore intressant att ställa i samiska kulturmiljökontexter.

Frågor om kön förpassas i det här sammanhanget till "de etniska Andra". Det här är djupt problematiskt, men kan förstås som en del av omedvetna processer som är starkt rotade i det norska såväl som många andra samhällen. Det tveksamma är att könsproblematiken i den här diskursen görs till något som inte behöver beröra det etniskt vitnorska kulturminnessamhällets minnen. Det norska förblir oberört av allt det som genusaspekter skulle kunna föra med sig. Genusaspekterna appliceras istället vid de etniska andra som blir bärare inte bara av etnisk tillhörighet utan också könstillhörighet (jfr Irigaray 1974; Said 1978). Det här innebär naturligtvis inte att det generellt är fel att föra genusproblematiserande resonemang i relation till grupper med annan etnisk tillhörighet än den vitnorska. Det kan naturligtvis vara lika relevant i båda fallen. Det problematiska i det här fallet är att det blir en exklusiv angelägenhet för "de etniska Andra", medan det däremot aldrig berör majoritetssamhället.

Ytterligare några hastiga nedslag på Riksantikvarens hemsida synliggör de narrativ som knutits till arkeologiska kulturminnen och miljöer. Här saknas i stor utsträckning explicita aktörer. De är varken synliga som aktörer i relation till miljöerna eller som författare av texterna. Men även om aktörerna i hög grad är osynliggjorda i det skrivna materialet, framträder de emellertid implicit och blir läsbara. Husen, platserna och artefakterna som omtalas avslöjar vems kulturarv det handlar om. Här blandas byggnader som ägts av tidigare kungar och biskopar, handelsplatser, kyrkor med föremål som dolkar och båtyxor – artefakter och miljöer som traditionellt har starka länkar till en maskulint kodad sfär, med starka konnotationer kopplade till en förhållandevis förmögen, vit, norsk, manlig del av befolkningen.

Naturligtvis är inte vare sig byggnaderna, platserna eller artefakterna exklusivt historiskt bundna till denna grupp. Problemet är som tidigare påpekat

att när inga alternativa artikulationer uttalas explicit, tenderar läsningen av det presenterade att sammanfalla med den redan dominerande matrisen (se t ex Adolfsson 1987; Porter 1988, 1991; Losnedahl 1993). De hierarkiskt ordnade maktrelationerna i samhället tenderar att forma ett filter genom vilket det förflutna lättast kan förstås och den privilegierade betydelsen skapas i enlighet med. Alternativa läsararter kommer att få svårt att framträda i en redan naturaliserad och självklar kontext.

Diskussion

Den privilegiering av sociala kategorier som synliggjorts verkar alltså inte vara en slump, utan del av ett mönster. Det här mönstret kan naturligtvis förstås utifrån en mängd olika positioner och synsätt. Med en aningslös ansats skulle det kunna förstås som ett utslag av en fakticitet, att det faktiskt inte finns kvar så många element från andra sociala och etniska grupper som är värda att bevara. Många spår av t ex samernas, romernas och resandefolkens visten har med åren försvunnit och många av de byggnader som t ex kvinnor tillbringade en stor del av sina liv i är redan rivna – som bostäder, tvättstugor, ladugårdar, textilfabriker, mejerier etc. Men även om många spår idag försvunnit innebär det inte att alla lämningar av detta slag är borta. En del finns kvar men har inte alltid ansetts som värdiga att värna – som t ex bostäder, tvättstugor (se t ex Grahn 2007) eller resandefolkets samlingsplatser, där t ex namnen på platserna fortfarande kan ge vägledning och vittna om denna kultur även om de fysiska spåren dämpats. Andra spår som inte är utraderade är till exempel arbetskolonierna dit resandefolket tvångsplacerades för att omprogrammeras, som Svaneviken arbeidskoloni (Bastrup et al 1996). Dessa platser skulle i princip lika gärna kunna fredas och ses som en del av det minnesvärda nationellt norska kulturarvet, som rikemansboningar och broar. Som exempel på bevarande- och minnesvärda platser är det i sak inga avgörande inneboende kvalitetsskillnader som gör att den ena kategorin finns med, men inte den andra. Det som däremot skiljer dem åt är de värderingar vi tillskriver dem. Den ena sorten skapar vi till minnesvärda lämningar som vi tillerkänner speciella bevarandevärda kvaliteter, medan den andra inte betraktas som värda att ihåggkommas genom kulturminnesbevaring.

Andra lämningar är redan fredade men anknytningen till alternativa sociala kategorier har underkommunicerats till förmån för vanligtvis arkitekto-

niska och estetiska aspekter, samt arkitekten – som t ex Haldens sjukhus som hade kunnat fredas som exempel på kvinnodominerad arbetsplats. Nu görs inte det, utan istället blir det framför allt ett exempel på den manlige arkitektens sjukhuskonstruktion. Men det är inte givet att det är inbyggda arkitektoniska värden och/eller arkitekten som nödvändigtvis gör att något är värt att minnas och bevaras, utan även och kanske snarare annat som t ex de värden som ofta betecknas som kulturhistoriska. När det gäller Haldens sjukhus lyfts trots allt *ett* sådant kulturhistoriskt värde upp, när sjukhuset artikuleras som ett exempel på välfärdssamhällets framväxt, även om det inte utvecklas nämnvärt. Däremot verkar byggnaden av någon anledning inte alls ha setts som intressant att verbalisera som kvinnodominerad arbetsplats. Det sistnämnda förefaller snarast mot bakgrund av den undersökta empirin inte ingå i kulturminnesdiskursen. Det framstår inte som termer som egentligen är möjliga att kombinera med kulturminnesvårn och -förvaltning. Det verkar falla utanför den gängse verbaliseringen och tänkandet inom området. Det förblir det outtalade och kanske även en del av det otänkbara.

Snarare än en faktisk brist på artefakter torde det iakttagna mönstret bero på en brist på djupgående kunskap om vilka kulturminnen och -miljöer som skulle kunna länkas till andra sociala och etniska grupper. Bristen på kunskap bekräftas också av de förvaltande myndigheterna själva, i såväl senare tiders offentliga dokument, rapporter, (St.meld.nr.16 [2004–2005]:64, Riksantikvaren 2007) som webbpresentationer.¹³ Här är det framför allt bristen på kunskap om minoriteternas kulturarv som artikuleras, men denna genomgång visar alltså att det även tycks gälla kvinnors kulturarv.

Som ovan visats handlar den bristande diskursen kanske också framför allt om vad man valt att lägga tonvikten på i texterna, det vill säga hur man skriver och vems historia man väljer att sätta ord på. Flera av de ovan nämnda exemplen skulle ha kunnat ta utgångspunkt i en annan historia som tagit avstamp i en diskurs som utgått från och kretsat kring alternativa gruppers kulturminnen, t ex kvinnorna vid Haldens sjukhus och samernas vid Gressåmoens fjällgård. En annan historia hade också kunnat skrivas genom att på ett liknande sätt ta fasta på någon av de traditionellt kvinnliga yrkesgrupperna som kan ha arbetat på Øvre Bakklandet 33, som de kvinnor som arbetade i och inte sällan ägde mjölkaffärer (Wikander 1991) och tvätterskor (Verdier 1988). Vems historia och vilka berättelser som knyts till ett specifikt kulturminne styrs naturligtvis av vilka historiska händelser som utspelat sig på platsen och vilka som deltagit, men också av vems perspektiv man väljer att

artikulera. I nuvarande läge är det vanligtvis de manliga arkitekternas och andra välbesuttna samhällslagers historia som skrivs och en fixering vid det materiella och tekniker, vid årtal och antal som sker, medan andra händelser och aktörer lämnas därhän.

Det här kan på ett plan förstås som ett uttryck för de estetiseringsprocesser som varit starkt dominerande i kulturminnesfältet sedan begynnelsen, där det som definierats innanför ramarna för den "goda" smaken och de skapade konst- och arkitekturstilarna särskilts värnats och lyfts fram. Dessa värden har framför allt länge uppburits och reproducerats av en manlig elit (Myklebust 1994; jfr även Arcadius 1997a, 1997b), som så att säga lyft fram den egna gruppens görande och värden. Det är en måttstock som alltså fortfarande idag tycks leva kvar, fast både sammansättningen av dem som arbetar inom fältet och samhället i övrigt blivit mer diversifierat.

På ett annat plan blir det på många sätt ett typexempel på ett klassiskt vitt västerländskt binärt tänkande med rötter i positivismen och det moderna projektet (se t ex Pearce 1997; Hooper-Greenhill 2000; Braidotti 2002; Smith 2006). Här placeras den etniskt vite västerländske Mannen på den kulturellt höga sidan. Medan "den etniskt Andra Kvinna" placeras på samma sida som natur. Det här är ju ett synsätt som vetenskapligt kritiserats, särskilt under andra hälften av 1900-talet och framåt och är en tydlig barlast från en modern föreställningsvärld. Detta väcker frågor om och i vilken grad förståelsen av betydelsen av den språkliga vändningen och av mer postmoderna eller post-post-moderna/amoderna¹⁴ förhållningssätt kommit in och fått fäste inom kulturminnesförvaltningen.

Precis som när det gäller texterna och bilderna i allmänhet på Riksantikvarens hemsida, så är det oftast en auktoritär och anonym röst som ger intryck av att tala och detta klädd i en språkdräkt som ger sken av rationellt grundade fredningsbeslut. Berättelserna är i hög grad konstruerade i enlighet med det moderna projektets principer. Det vill säga att det som skrivs framförs i namn av institutionen. En anonym och auktoritär stämma talar som ger det sagda legitimitet som sanning. Detta är ett utmärkande drag för uttalande formade inom den moderna tankeströmningen (se t ex Latour 1993), som ju också är den tanketradition som hela apparaten för kulturminnesproduktion skapats utifrån i slutet av 1800- och början av 1900-talet (Hooper-Greenhill 2000, Smith 2006). Lagparagrafer, räkning av antal och angivande av årtal förefaller vara ingredienser som prioriterats i snart sagt alla fredningar. Arkitektoniska element och konsthistoriska stilarter radas upp och talet om autenticitet är

slående. Människor av kött och blod får vid ett första intryck en mer underordnad position, förutom arkitekterna och de andra välbesuttna männen. Alla delar i denna retorik har, som Smith visat, sin grund i det moderna projektet och har i hög utsträckning varit rådande inom den västerländska kulturarvsförvaltningen sedan dess (Smith 2006). Denna retorik tycks alltså även vara ledstjärna i det här sammanhanget (jf. även Grahn et al 2010).

Men mönstret kan dessutom utifrån ett intersektionalitetsperspektiv¹⁵ också förstås som ett uttryck för en sammanflätning av flera olika maktordningar. Kön/genus men även klass, etnicitet och nationalitet samverkar i de här fallen och skapar hierarkiska maktrelationer, där vissa sammansättningar förfaller att tilldelas högre samhälleligt värde än andra. Att t ex den samiska kvinnans kulturarv faller utanför ramarna i en kunskapsregim som strukturellt underordnar¹⁶ kvinnor, urfolk/etniska minoriteter och de lägre samhällsskikten, förefaller därför helt "naturligt". Kön, etnisk tillhörighet och klass flätas samman till något som inte tillhör det norska. Det blir "det främmande Andra" som hamnar utanför. Lika "naturligt" blir det att välsituerade, utbildade vitnorska män hamnar innanför en kunskapsregim som premierar dessa sociala kategorier. De skapas därmed som symbol för det nationella. Identiteter skapas alltså sällan utifrån en enda social kategori, utan formering försiggår i skärningspunkten mellan olika maktordningar. Olika maktordningar samverkar och förstärker en underordning eller överordning på olika nivåer i samhället, där en nivå tycks vara den norska kulturminnesförvaltningen. Det här kan ses som en nyckel till förståelse av maktens verkningar.

Det här mönstret är inte specifikt för Norge, utan förefaller vara ett återkommande drag i en större västerländska berättelse om vilka "vi" är. Liknande starkt reducerade stereotypa narrativ är en del av en större västerländsk retorik inom kulturarvssektorn (se t ex Haraway 1989; Porter 1996; Pearce 1997; Landzelius 1999; Aronsson & Meurling 2005; Grahn 2006). Mönstret i den norska kulturminnesförvaltningen kan sägas vara ett exempel på det som inom internationell kulturarvsforskning (Smith, 2006) har betecknats som en auktoriserad kulturarvsdiskurs – Authorized Heritage Discourse (AHD). Det är ett alldeles speciellt sätt att se och förstå vad kulturarv – och i det här fallet mer specifikt kulturminnen – är, som är uppbyggt kring det som kulturarvsexperten valt ut, definierat och auktoriserat som minnesvärt. I detta tänkande privilegieras särskilt kulturella symboler från en vit, manlig medel-/överklass, samtidigt som en rad alternativa sätt att förstå kulturarv exkluderas och blir illegitima (Smith & Waterton 2009, 2010; Waterton 2009). Det här sättet

att tänka kan tyckas vara del av ett obsolet tankemönster som på många vis inte riktigt hör samman med dagens samhällen, men som inte desto mindre verkar vara högst livaktigt.

Konklusion

Att ovan nämnda mönster utkristalliseras kan på ett ytligt plan framstå som resultat av tillfälligheter. Men vid närmare granskning är det del av ett större narrativ. Varje enskilt avgörande kan uppfattas som ett ad hoc-avgörande, men summan av dessa avgöranden tecknar en bild av norsk historia som sammantaget blir synonym med de mäktiga männens historia. Andra centrala grupper och aktörer i konstruktionen av nationen blir därmed osynliggjorda. Men oavsett vilken eller vilka av ovannämnda förståelser som föredras, uppfordrar resultatet kulturarvsmyndigheterna till ett mer reflexivt tänkande i förhållande till sin verksamhet. Här blir det inte bara en utmaning att finna och inkludera objekt som har anknytning till förbisedda grupper, men kanske framför allt att reflektera över hur den auktoriserade kulturarvskursen är konstruerad och vilka konsekvenser detta har. Det handlar alltså inte bara om materiella saker, men också om det immateriella. Med andra ord hur man talar om objekten, vilka berättelser som inkluderas och vilka som exkluderas. Med en annan terminologi, ett annat fokus och en rikare kontextualisering, skulle de undersökta texterna kunnat bli mycket mer nyanserade och kunnat ha inkluderat många fler sociala kategorier. Med en fredning som t ex haft som narrativ utgångspunkt att bevara minnet av och berätta om ett kvinnodominerat arbetsfält, skulle fredningen av Haldens sjukhus kunnat skapa en mycket mer komplex och inkluderande diskurs. Och likaså skulle fredningen av Gressåmoens fjällgård t ex kunnat skapa en mer inkluderande diskurs, om ett erkännande av samefolkets rättigheter till territoriet skrevs in, om den vitnorska kolonialiseringen synliggjordes, om samekvinnans namn behandlats med samma respekt som artikulation av de vitnorska männens, och om det explicit klargjorts varför samekvinnans boplat inte ingick i fredningen.

Men dessvärre visar resultatet från denna studie inga tecken på en vilja att skapa en bredare och mer inkluderande diskurs. Studien visar att endast ett mycket smalt skikt av de norska samhällsmedborgarnas kulturarv verkar finnas representerat i de undersökta fredningarna. Här ryms varken kulturarv som speglar de nationella eller nyare tiders minoriteter. Endast sparsamt represen-

terade är kulturminnen som minner om män från de lägre samhällsskikten, och oftast då som en stum och anonym grupp vars kulturarv görs synlig av en manlig elit. Det kollektiva minnet över norskhet symboliseras framför allt av den vitnorske välutbildade mannen från samhällets elitskikt, som lämnat efter sig materiella spår som tillskrivs ett kulturminnesvärde värt att bevara.

Frånvaron av fredningar som länkas till kvinnors liv och arbete är emellertid det mest påfallande i materialet. Kvinnor förekommer endast i undantagsfall, exempelvis i form av "den etniskt Andra kvinnan" som placeras i textens urfolksperiferi. Kön, klass, etnisk tillhörighet och nationalitet flätas alltså samman i den offentliga berättelsen som framför allt verkar privilegiera ett kulturarv som emanerar ur den vitnorske välsituerade mannens liv.

Men trots sin starka artikulation av det nationellt norska, så är detta en bild av det förgångna som inte på något sätt är unik för Norge. På ett förundligt sätt tenderar alltså varje nation att forma sin "säregna" nationella historia enligt snarlika matriser, med endast små yttre variationer. Det verkar i hög grad sammanfalla med den välbekanta retoriken om Occidenten.¹⁷

Noter

1. I Norge talar de som arbetar inom fältet oftast om kulturminnen och inte som i Sverige om kulturmiljöer, varför jag i fortsättningen kommer att använda kulturminnesbegreppet.
2. Se t ex Hooper-Greenhill (1992), Bennett (1995), Amundsen & Brenna (2003) och Smith (2006).
3. Jfr Björkroth (1999: 85) för en diskussion om begreppet "förr i tiden". I det följande kommer jag att använda uttrycket "förr i tiden" som en twistad markering för osäkerheten i tidsbestämningar som knyts till historiska narrativ.
4. Många gånger finns även andra aspekter närvarande, men jag har valt att fokusera på ovanstående kategorier eftersom de är tydliga i de exempel jag kommer att ta upp i det följande.
5. Se t ex Nietzsche (1974:14) för mer om hur dåtid, nutid och framtid kan uppfattas hänga samman.
6. För att med Donna Haraway (1991) situera min kunskap – d v s tydliggöra den utsiktspunkt (siting) jag har när jag betraktar detta fält och hur jag betraktar världen utifrån denna utsiktspunkt (sighting) – så är jag i grunden utbildad etnolog och journalist och har jag under många år arbetat på museer i Sverige. År 2006 disputerade jag i genusvetenskap vid Linköpings universitet på en avhandling om museers samtida historiekonstruktion. Sedan 2007 har jag en fast forskartjänst på Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) i Oslo. En av de centrala teoretiska perspektiv som jag arbetat med är intersektionalitet, vilket även applicerats i denna studie. Intersektionalitet är ett av många genusperspektiv som har sitt ursprung i amerikansk Black Women's Studies, och introducerades redan under 1970-talet, men har vuxit sig starkare framför allt under 1990-talet och framåt. Att anlägga

ett intersektionalitetsperspektiv innebär att sammanflätningen av flera olika maktordningar studeras. Kön/genus är en viktig utgångspunkt men inte den exklusiva, utan även klass, etnicitet, nationalitet och sexuell läggning etc är väsentliga. Dessa samverkar och skapar hierarkiska maktrelationer, där vissa sammansättningar tilldelas högre samhälleligt värde än andra som tillskrivs ett lägre värde. Hur de här sociala kategorierna samverkar och är konstruerade är viktigt att undersöka. Väsentligt här är fokuseringen på att identiteter alltså inte skapas utifrån en enda social kategori, utan formering försiggår i skärningspunkten mellan olika maktordningar. Det är viktigt att undersöka hur olika maktordningar samverkar och förstärker en underordning eller överordning på olika nivåer i samhället. Det är en nyckel till förståelse av maktens verkningar. Bland de framträdande företrädarna på den internationella arenan brukar idag Crenshaw (1994), Collins (1998), och Iris Marion Young (1997) inberäknas. I svensk kontext bör nämnas Lykke (2003, 2005) och de los Reyes, Molina och Mulinari (2005).

7. Denna artikel bygger på en undersökning, som resulterat i en rapport (Grahns 2009), som i sin helhet finns att tillgå på Internetadressen: <http://www.niku.no/filestore/Publikasjoner/NIKURapport27pdf>
8. Begreppet vitnorsk har valts för att synliggöra den etniska dimensionen i den rådande föreställningen om norskhet. Ofta är majoritetsbefolkningens etniska tillhörighet i olika sammanhang osynliggjord, medan en etnifiering görs av minoritetsgrupper. Denna etnifiering görs inte sällan på grundval av hudfärg och blir ett led i en rasifierad diskurs (se t ex Molina 2005 för mer om rasifieringsbegreppet). Av alla etniska markörer är den etniska vitheten särskilt osynlig, men blir samtidigt en kraftfull men nästan omärklig norm (jfr Frankenberg 1993, se även Dyer 1997). För att lyfta fram och markera den vithet som ofta är sammanlänkad med den hegemoniska föreställningen om de västerländska majoritetsbefolkningarna har alltså i detta fall valts kombinationen vitnorsk.
9. Se t ex: <http://www.snasa.kommune.no/nordtrondelag/snasa/snasak.nsf/id/7AB2566F3CE5C883C125758C0033AD8A?OpenDocument> [Hämtad den 9 juni 2011].
10. Se Haraway (1991:183–201) för mer om vikten av att situera sin kunskapsposition genom att så tydligt som möjligt försöka ange sin "siting" – den plats man talar utifrån – och "sighting" – hur man ser utifrån denna horisont.
11. Jämför med Donna Haraways uttryck "apparatus of bodily production" (1991), ett begrepp som vidareförts av bl a Karen Barad (2007). Det är en produktionsapparat som formats av politiska, ekonomiska, språkliga, sociala och materiella relationer vilket resulterar i att olika processer av normering, exklusioner och inklusioner sker. I den här kontexten har jag valt att uppfatta kulturminnesfältet som en sådan apparat, där kulturminnen alltså inte bara bevaras, utan i högsta grad också blir till, ett fenomen som jag kallar "apparaten/systemet för kulturminnesproduktion".
12. För mer om kulturarvets demokratiska funktion se t ex SOU 1999:18. Pripp et al 2004. Grahn 2006, 2007, 2009. och SOU 2007:50.
13. Tillgänglig på : <http://www.riksantikvaren.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=4682> [Hämtad den 16 maj 2011].
14. För mer om begreppen post-modern/amodern se Haraway (1992: 304) och Grahn (2006: 33).
15. Ett av många genusperspektiv. För mer om olika genusperspektiv se t ex Gemzöe 2002 Thuren 2003. Grahn 2006, 2009. För mer om intersektionalitet se t ex Crenshaw (1994). Collins (1998). de los Reyes & Mulinari (2005). Lykke (2003, 2007). Grahn (2006, 2009).
16. Med strukturell underordning avses här att en grupp har mindre ekonomisk, politisk, symbolisk och individuell makt än en annan grupp t ex gruppen kvinnor jämfört med gruppen

män. Det handlar om vem som har respektive inte har makt att kontrollera och bestämma över sitt eget liv och vara med och påverka samhällsutvecklingen i stort. Kvinnor är alltså underordnade män på många olika sätt. Detta vet vi genom den stora mängd forskning och statistik som idag existerar på området. Fortfarande tjänar kvinnor i genomsnitt mindre än män. Fortfarande är kvinnor underrepresenterade i politiska församlingar. I Stortinget finns det t ex idag 61 procent manliga representanter, men bara 39 procent kvinnliga. Kvinnor utför mer av det oavlönade arbetet i hemmet än män etc. Det här kan man bland annat ta del av på Statistisk sentralbyrås hemsida <http://www.ssb.no/likestilling/>. För den som inte är så förtrogen med hur de övergripande samhällsstrukturerna ser ut kan det också vara givande att läsa den statliga svenska offentliga Kvinnomaktutredningen (SOU 1998: 6). Skillnaderna mellan Sverige och Norge torde inte vara så stora att förståelsen mister sin poäng i en norsk kontext. Samma resonemang kan överföras till urfolk, etniska minoriteter och lägre samhällsklasser.

17. Mitt tack går först och främst till Norsk Institutt for Kulturminneforskning som skapat det ekonomiska utrymmet och intellektuella stöd som gjort det möjligt att genomföra studien och skriva denna artikel. Dessutom vill jag tacka Riksantikvaren för delfinansiering av undersökningen. Sist men inte minst är jag tacksam för de produktiva kommentarer som jag fått av redaktörerna för detta nummer, Julia Orupabo och Mette Løvgren, samt den läsning som gjorts av två anonyma konsulenter, vars kommentarer och ändringsförslag avsevärt förbättrat denna artikel.

Litteratur

- Adolfsson, G. 1987: *Människa och objekt i smyckeskrin*. Lund: Symposion.
- Amundsen, A.B. & Brenna, B. 2003: "Museer og museumsfunnskap. Et innledende essay", s. 9–24. I: A.B. Amundsen, B. Rogan, & M. Stang (red.) *Museer i fortid og nåtid: essays i museumsfunnskap*. Oslo: Novus forlag
- Anderson, B. 1991: *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalisms ursprung och spridning*. Göteborg: Daidalos
- Arcadius, K. 1997: "Modernitet, identitet och museimän: en bild från det tidiga 1900-talet" s. 108–129. I: G. Alsmark (red.) *Skjorta eller själ?: kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur
- Arcadius, K. 1997: *Museum på svenska: länsmuseumerna och kulturhistorien*. Stockholm: Nordiska museet
- Aronsson, I.-L. & Meurling, B. (red.). 2005: *Det bekömda museet*. Uppsala: Etnolore
- Barad, K. 2007: *Meeting the universe halfway*. London: Duke Univ. Press
- Bastrup, O. & Sivertsen, A. 1996: *En landevei mot undergangen : utryddelsen av taterkulturen i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bennett, T. 1995: *The Birth of the Museum. History, theory, politics*. London & New York: Routledge

- Berkaak, O.A. 1992: *Ressursbruk, bevaringsideologier og antikvarisk praksis i fartøyvernet*. Kolsås: Norsk Forening for Fartøyvern
- Berner, B. 1996: *Sakernas tillstånd: kön, klass, teknisk expertis*. Stockholm: Carlsson
- Björkroth, M. 1999: "Platser vi minns", s. 81–88. I: R. Kjellström, (red.) *Museer som minnen – minnen av museer. Seminarium till minne av Göran Rosander*. Stockholm: Nordiska museet
- Braidotti, R. 2002: *Metamorphoses: towards a materialist theory of becoming*. Cambridge: Polity Press
- Collins, P.H. 1998: It's all in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation. *Hypatia*. Vol 13 (3), 62–82
- Crenshaw, K.W. 1994: Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color, s. 93–118. I: Fineman M.A. & Mykitiuk, R. (red.) *The public nature of private violence*. New York: Routledge
- de los Reyes, P. & Mulinari, D. 2005: *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Stockholm: Liber
- Dyer, R. 1997: *White: Essays on Race and Culture*. London: Routledge
- Ek-Nilsson, K. 1999: *Teknikens befäl. En studie av teknikuppfattning och civilingenjörer*. Diss. Uppsala: Etnolore
- Ferenius, J. & Gustafsson, H. 1999: *Brennekyrkia sochn: socknen vid staden*. Stockholm: Stockholmia
- Frankenberg, R. 1993: *White women, race matters: the social construction of whiteness*. London: Routledge
- Gemzöe, L. 2002: *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag
- Grahn, W. 2004: Representationer av kön på Tekniska museet. I: C. Trenter (red.) *Tankar och texter om industrisamhällets kulturarv i Västernorrland*, s. 82–89. Härnösand: ISKA, Ramprogrammet för industrisamhällets kulturarv
- Grahn, W. 2006: "Känn dig själv": *Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*. Diss. Linköping: Tema Genus, Linköpings universitet. Full text PDF: <http://www.ep.liu.se/theses/abstract.xsql?dbid=7271>
- Grahn, W. 2007: *Genuskonstruktioner och museer. Handbok för genusintegrering*. Uppsala: Upplandsmuseet
- Grahn, W. 2009: *Intersektionella konstruktioner och kulturminnesförvaltning*. NIKU-rapport 27. Oslo: NIKU. Full text PDF: <http://www.niku.no/filestore/Publikasjoner/NIKURapport27.pdf>
- Grahn, W., Berg, S.K., Larsen, K.C. 2010: *Fragmentert eller representativt?*

- Konstruksjonen av kulturminneverdier langs Akerselva i Oslo*. NIKU Tema 33:65. Oslo: NIKU. Full text PDF: <http://www.niku.no/filestore/Publikasjoner/NIKUTema33.pdf>
- Hall, S. 1997: The work of representation, s. 13–74. I: S. Hall (red.) *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications
- Haraway, D. 1989: Teddy Bear Patriarchy: Taxidermy in the Garden of Eden, New York City, 1908–36, s. 26–58. In: *Primate Visions*. London: Routledge
- Haraway, D. 1991: *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*. London: Free Association Books
- Haraway, D. 1992: The promises of monsters: a regenerative politics for inappropriated others. I: L. Grossberg et al (red.) *Cultural studies*. New York: Routledge
- Hirdman, Y. 1993: Kvinnohistoriens historia, s. 29–37. I: *Det dolda budskapet: kön och makt – kvinnor och män i museiutställningar*. Norrköping: Arbetets museum, Riksutställningar
- Hooper-Greenhill, E. 1992: *Museum and the shaping of knowledge*. London: Routledge
- Hooper-Greenhill, E. 2000: *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge
- Irigaray, L. 1974: *Speculum of the other woman*. Ithaca, New York: Cornell University Press
- Kaijser, I. 2005: *Kvinnliga sjömän – finns dom?: en samtidsdokumentation*. Stockholm: Statens maritima museer
- Landzelius, M. 1999: *Dis(re)membering spaces: Swedish modernism in law courts controversy*. Diss. Göteborg: Univ.
- Latour, B. 1993: *We have never been modern*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Losnedahl, K.G. 1993: *Kvinne + museum = kvinnemuseum?* Bergen: Senter for humanistisk kvinneforskning.
- Lykke, N. 2005: Nya perspektiv på interseksjonalitet. Problem och möjligheter. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr. 2–3, 7–17
- Lykke, N. 2003: Interseksjonalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr. 1, 47–56
- Lømo, N. 2003: Aalesunds Arbeiderforening – litt historikk. *R-ØST. NR. 8. Informasjonsblad for AALESUND ØST ROTARY KLUBB* Klubb nr. 12703 – Distrikt 2280. November 2003

- Miljöverndepartementet. 2008: *Pressmeddelande* 07.08.2008
- Molina, I. 2005: "Rasifiering: Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige"s. 95–112. I: de los Reyes P. & Kamali M. *Bortom vi och dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Fritzes.
- Myklebust, D. 1994: *Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring. Historien 1844–1994. Årsbok 1993*. Oslo: Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring
- NFR 2004: *Kulturminner og kulturmiljøer – utredning av forskningsbehovet*. Oslo: Norges Forskningsråd
- NFR 2008: *Uthysningstext till Miljø 2015*. Oslo: Norges Forskningsråd
- Nietzsche, F. 1974: *The use and abuse of history*. New York: Gordon Press
- NOU 2002: 01: *Fortid former framtid*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste
- Pearce, S. 1997: "Making other people", s. 15–31. I: Eilean Hooper-Greenhill (red.) *Cultural diversity developing museum audiences in Britain*. London: Leicester University Press
- Porter, G. 1988: "Putting your house in order: representations of women and domestic life", s. 102–127. I: Robert Lumley (red.) *The museum time-machine*. London: Routledge
- Porter, G. 1996: "Seeing through solidity: a feminist perspective on museums", s. 105–126. I: S. Macdonald & G. Fyfe (red.), *Theorizing Museums*. Oxford: Blackwell Publishers
- Pripp, O., Plisch, E. & Printz Werner, S. 2004: *Tid för mångfald: utgångspunkter och resultat, enkätundersökningen, kartläggning av årsredovisningar, intervjuundersökningen: en studie av de statligt finansierade kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald*. Tumba: Mångkulturellt centrum
- Riksantikvaren 1988: "Kvinneperspektiv på kulturminnevern": rapport fra Riksantikvarens seminar 30.11 – 1.12.1988 på Isegran ved Fredrikstad. Oslo: Riksantikvaren
- Riksantikvaren 2004: *Riksantikvarens oversikt over kulturminneforvaltningens kunnskapsbehov 2005–2009*. Oslo: Riksantikvaren
- Riksantikvaren 2005: *ALLE TIDERS KULTURMINNER – Riksantikvarens vernestrategi*. Oslo: Riksantikvaren
- Said, E. 1978: *Orientalism*. Stockholm: Ordfront
- Smith, L. & Waterton, E. 2009: *Heritage, communities and archaeology*. London: Duckworth

- Smith, L. & Waterton, E. 2010: The recognition and misrecognition of community heritage. *International Journal of Heritage Studies*. 16:1, 4–15
- Smith, L. 2006: *Uses of heritage*. London: Routledge
- Sommestad, L. 1992: *Från mejerska till mejerist: en studie av mejeriyrkets maskuliniseringsprocess*. Diss. Uppsala: Univ.
- Statens offentliga utredningar. SOU 1998:6: *Ty makten är din-: myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige : betänkande*. Stockholm: Fritzes
- Statens offentliga utredningar. SOU 1999:18: *Frågor till det industriella samhället. Slutbetänkande av Utredningen om en statlig satsning på det industrihistoriska kulturarvet*. Stockholm: Fritzes
- Statens offentliga utredningar. SOU 2007:50: *Mångfald är framtiden*. Stockholm: Fritzes
- Stortingsmelding nr. 16. 2004–2005: *Leve med kulturminner*. Oslo: Miljøverndepartementet
- Stortingsmelding nr. 39. 1986–1987: *Bygnings- og fornminnevernet*. Oslo: Miljøverndepartementet i samarbeid med Kultur- og vitenskapsdepartementet
- Thurén, B.-M. 2003: *Genusforskning – Frågor, villkor och utmaningar*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Waitt, G. & Hartig, K. 2005: All at sea: rethinking fishers' identities in . *Gender, place and culture*. 2005(12): 4, 403–418
- Waterton, E. 2009: Sights of sites: picturing heritage, power and exclusion. *Journal of Heritage tourism*. Vol 4, No 1, 37–56
- Verdier, Y. 1988: *Tvätterskan, sömmerskan, kokerskan: livet i en fransk by genom tre kvinnoyrken*. Stockholm: Prisma
- Wikander, U. 1991: *Delat arbete, delad makt: om kvinnors underordning i och genom arbete: en historisk essä*. Uppsala: Univ.
- Young, I.M. 1997: *Intersecting voices: dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton, N J: Princeton University Press

*Abstract***Intersectional Constructions of Norwegianness in Contemporary Cultural Heritage Management**

This article explores how Norwegianness is inscribed in the official narratives in the field of cultural heritage management. The primary empirical material derives from recent protections inscribed on list of special Protection Orders made by the Directorate for Cultural Heritage in Norway. In addition, examples are included from an institutional context in which the Protection Orders are made. This kind of material has the potential to bring new knowledge and raise the level of awareness of the identity constructions being present at a structural national level of representation. At a more general level this material also has the potential to increase the understanding of how the societal feeling of being Norwegian is created. This study shows that only a very limited stratum of the Norwegian inhabitant's cultural heritage is represented in the material. The collective recollection of Norwegianness is above all symbolized by a cultural heritage that is linked to white well-educated Norwegian male persons originating from the elite stratum of society. Heritage related to men from the lower social strata is to a lesser extent represented, and if it is mentioned it is in terms of an anonymous group. The absence of special Protection orders being linked to women's life and work are however the most significant aspect of this material. They exist only as marginalized objects at the periphery of the story. From an intersectional perspective, gender, class, ethnicity and nationality are closely intertwined in the public narration of cultural heritage.

Keywords: Cultural heritage management, Norwegianness, intersectionality, gender studies, heritage studies.